



«Бекитемин»
Ош мамлекеттик
университетинин ректору,
ф.-м.и.д., профессор
Кожобеков К. Г.
« 15 » 09 2020-ж.

Ош мамлекеттик университетинин юридика факультетинин
“Мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы” жана
“Кылмыш-жаза укугу жана процесси” кафедраларынын кенейтилген
жыйынын протоколунан көчүрмө № 1

Ош ш. « 8 » 09 2020-ж.

Катышкандар: отурумдун төрагасы, кафедра башчысы ю.и.к., доцент Татенов М.Б. (12.00.02), ю.и.д., профессор Кулдышева Г.К. (12.00.01),(12.00.02), кафедра башчылары - ю.и.к., доцент Карабаева К.К. (12.00.01), ю.и.к., доценттин м.а. Парайдин уулу Ш. (12.00.01), ю.и.к., доценттин м.а., Мирзаева А.К. (12.00.01), ю.и.д., профессордун м.а. Мурзаibraимов Н.Б. (12.00.01), ю.и.к., доцент Мамазакиров Р.У. (12.00.01), ю.и.к., профессордун м.а. Раимбердиев Р.Р. (12.00.08)

Кафедранын мүчөлөрү: Токторова Ж., Табалдиев Н., Танатарова Ф., Алтыбаев К., Минбаев С.А., Учуев У.А., Жумабаева А.М., Абдылдаев И.К., Курбаналиев А.Э., Жээнбекова Ж.С., Сулайманов Ч.М., Абдрахманова Г.А., Жоробай кызы Т.,Маматиса кызы Аймаанай.

Отурумдун төрагасы-кафедра башчысы ю.и.к., доцент Татенов М.Б.
Отурумдун катчысы – Маматиса кызы Аймаанай.

Күн тартибинде:

Атантаев Актилек Турсункулович 12.00.01 – мамлекеттин жана укуктун тарыхы жана теориясы; мамлекет жана укук жөнүндөгү окуулардын тарыхы адистиги боюнча “Диний (шарият) нормалардын жазык укугуна тийгизген таасирлери: тарыхый-укуктук аспект” деген темадагы юридика илимдин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясын талкуулоо. Илимий жетекчиси ю.и.д., профессор Кулдышева Гулсара Кенжеевна.

Угулду отурумдун төрагасы Татенов М.Б.: Урматуу бүгүнкү отурумдун катышуучулары, сиздердин назарыңыздарга юридика илимдин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган Атантаев Актилек Турсункулович 12.00.01 – мамлекеттин жана укуктун тарыхы жана теориясы; мамлекет жана укук жөнүндөгү окуулардын тарыхы адистиги боюнча “Диний (шарият) нормалардын жазык укугуна тийгизген таасирлери: тарыхый-укуктук аспект” деген темадагы диссертациясын талкууга коёбуз.

Өзүнүн диссертациялык изилдөөсүнүн негизги жоболору менен тааныштыруу үчүн сөз изденип алуучуга берилет.

Атантаев А.: Чоң рахмат! Биринчиден ушул жердеги талкууга катышуучуларга терең ыраазычылык билдиремин. Сиздерди изилдөөнүн негизги жоболору менен тааныштырууга уруксат берсеңиздер.

Кыргызстан көз карандысыздыкка жетишкенден кийин динге, анын талаптарына жана шарттарына болгон кызыгуулар күчөдү жана буга түрдүү диний уюмдардын пайда болуусу жана алардын иш жүргүзүүлөрү күбө боло алат. Диндин таасиринин күчөөсүнө жана диний уюм, мекемелердин санынын өсүүсүнө мамлекетибиздин либералдык диний саясаты жагымдуу шарттарды түздү.

Мусулмандык укук тартиби азыркы дүйнөнүн ири системаларынын бири болуп саналат жана ал миллиарддан ашуун мусулман калкынын өз ара мамилелеринин калыптанышына өз салымын кошкон жана мындан ары да бул алгылыктуу аракеттер улантыла бермекчи. Ислам укук тартибинин иш-аракеттери анын диний канондору менен тыгыз байланышкан жана ал мусулмандык укук тартибинин социалдык жана юридикалык маани-маңызы менен шартталган.

Мусулман-укук маданияты азыркы Кыргызстан үчүн улам барган сайын актуалдуулукка айланып бара жатат. Диний жоболордун, жоопкерчиликтердин жана талаптардын мааниси калк арасында улам жогорулоодо, буга байланыштуу шарияттын жоболору жалпы кыргызстандыктардын коомчулугунда канчалык деңгээлде колдонулуусу керектиги, анын айрым талап-милдеттери азыркы жазык мыйзам ченемдеринде кандай формада колдонулуусу туралуу маселелер күн тартибинде курч турууда.

Кыргыз Республиканын жазык саясатында жана анын ичинде жазык укугунда, кылмыштуулук менен күрөшүүдө жүргүзүлүп жаткан реформалардын жана ошондой эле жазалоо принциптеринин күчөөсүнүн негизинде түрмөдө отургандардын саны өсүп кеткен. Бул тенденциялар республикабызда криминалдык күчтөрдүн күчөп кетүүсүнө, айрым кылмыштуу элементтердин мыйзамдын да, диндин да талаптарын тоготпой жаткандыгына дагы бир жолу күбө болот.

Кыргыз Республикасынын келечектеги өнүгүүсү үчүн прогноздорду иштеп чыгууда мамлекеттүүлүктүн түрдүү этаптарындагы жазык мыйзамдарынын калыптанышына шарияттын жоболорунун тийгизе турган таасирин изилдеп чыгуу зарыл. Биздин оюбузча, коюлуп жаткан проблемага объективдүү баа берүү жана аны ар тараптуу карап чыгуу Кыргыз Республикасынын натыйжалуу укуктук саясатын, түрдүү багыттардагы укуктук маданияттардын өз ара биргелешкен аракеттеринин жолдорун иштеп чыгууга өбөлгө түзөт.

Диссертациялык изилдөөлөрдүн негизинде диний нормалардын жана жоболордун жазык укуктук тартибине тийгизе аларлык таасирлери тууралуу төмөнкүдөй жоболор жана сунуштар алып чыгылды:

1. Кыргыз элинин Совет мезгилине чейин жашап келген укуктук ченемдери адаттык жана мусулмандык укуктардын интеграциясын өз ичине камтыган. Шарияттын ченемдери формалдуу түрдө диний жана үй-бүлөлүк маселелелерди чечүүдө жайылтылган, ал эми анын айрым элементтери тараптардын нааразычылыктарын канааттандырууда, кээ бир кылмыштуулуктарга баа берүүдө да колдонулуп келген.

2. Мусулман жазык укугу өзгөрүлбөс болгону менен ал ийкемдүүлүгү менен өзгөчөлөнөт, анын бул артыкчылык сапаттары Куран менен бекитилген. Анда элдик адат-салттарды, калкка синген эрежелерди, тараптардын өз ара макулдашуусун учурдагы коомдун талаптарын канааттандыруу жана элдин укуктук маданиятын көтөрүү менен колдонууга жол берилген.

3. Азыркы Кыргызстандын аймагында ХХ кылымдын баш чендеринде полиюридизм (укуктук плюрализм) өкүм сүрүп турган, мында бир канча укуктук системалар жанаша иштегени менен шарияттын ролу өзгөчө орунда болгон. Совет өкмөтүнүн алгачкы жылдарында шариятты сактап калуу жана аны легитимдештирүү улуттук саясаттын маанилүү бир бөлүгү болгон.

4. Жазык укук тартиптериндеги айрым диний (шарият) жоболор өзгөчө кызыгууну жаратат жана алар юридика тармагындагы изилдөөчүлөрдүн кызыгууларын жаратып келүү менен мусулман мамлекеттеринде алардын айрым элементтерин иш жүзүндө эмнеге колдонууга болбосун деген да ой пайда болбой койбойт. Мисалы, жазык укугунун шарияттык нормалары боюнча адам өмүрүнө жана анын ден-соолугуна каршы кылмыш жасалганда жекече-укуктук жоопко тартуунун түрү бар. Бул боюнча жабырлануучу тарап айыпталуучу тараптан аны жазага тартуунун ордуна келтирилген зыяндын (жаракат, материалдык, моралдык зыян тартуу ж.б.) ордун толтурууну (дийа) талап кылат же ага кечирим берет. Биз да адам баласынын ден-соолугуна олуттуу зыян келтирилбеген учурларда күнөөкөрдү түрмөгө отургузуунун ордуна анын жабырлануучунун эсебине карата материалдык чыгым тартуусун туура деп эсептээр элек.

5. Кыргыз Республикасынын улуттук укук системасында орду менен пайдаланылууга боло турган мусулман жазык укугунун позитивдүү жактары да бар экендигин моюнга алууга туура келет. Мисалга ала турган болсок, шарият сотторундагы кеңешүүчүлүк, талаш-тартышка барган тараптардын ортосундагы компромиссти издөө, андай тараптарды жараштыруучу процедуралар, кечиримдүүлүк, сабырдуулук жана токтоолук, сот өндүрүшүнүн ачык түрдө өткөрүлүшү ж.б

6. Глобалдык жаңылануунун талаптарына ылайык Кыргыз Республикасынын жазык мыйзамдары да гуманизация курсуна бет алууда, буга чейин көпчүлүк кылмыштарды криминал менен гана байланыштырып, аларга жеңил формулировка берүүнүн жолун таап келген болсок, алардын айрымдары кийинки мезгилдерде бузуулар катары баалана баштады. Жалпысынан алганда, жазык мыйзамдарынын жаңы системасы гумандуулуктун элементтерин өз ичине камтуу менен калыптана баштады.

Бул болсо, кийинки мыйзамдардын негизине байыртадан келе жаткан кыргыз элинин салттык укуктук жоболорунун элементтеринин (диний жана улуттук эрежелердин симбиозу) колдонулгандыгына күбө боло алат.

Изилдөөнүн объектиси - шарияттын жазык - укуктук нормалары жана алардын жазык – укугунун тарыхый өнүгүүсүнө тийгизген таасири.

Изилдөөнүн предмети - шарияттын жоболорунун кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн түрдүү этаптарындагы жазык мыйзамдуулуктарынын калыптанышына тийгизген оң таасирлери.

Диссертациялык изилдөөнүн максаты – диний жоболорун (шарияттын) Кыргызстандын жазык укугунун өнүгүүсүнө тийгизген оң таасирлеринин негизги тарыхый мыйзам ченемдүүлүктөрүн аныктоо, республиканын укук тартибинин келечек перспективаларын прогнозго алуу.

Диссертациялык изилдөө иштеринин чегинде алдыга коюлган максаттарга жетишүү үчүн төмөнкүдөй милдеттерди чечүүнү өз алдыбызга койдук:

- диний жоболордун (шарияттын) нормативдик талаптарынын өзгөчөлүктөрүн изилдөөгө алуу;
- кыргыз элинин демейки диний жоболоруна талдоо жүргүзүү;
- кыргыз элинин коомчулугундагы шарият менен адаттардын өз ара биргелешкен аракеттерин талдоого алуу;
- салттык кыргыз коомчулугундагы жазык жоопкерчиликти изилдөөгө алуу;
- шарияттын диний жоболорунун негизиндеги кыргыздардын жазык укуктарынын мүнөздүү белгилерин аныктоо;
- диний жоболордун (шарияттын) принциптеринин Кыргыз Республикасынын учурдагы жазык жоопкерчилигине тийгизген оң таасирлерин аныктоо.

Иштин илимий жаңычылдыгы салттуу мусулман укугунун нормаларынын Кыргыз Республикасынын учурдагы жазык мыйзамдары менен болгон окшоштуктарынын жана өз ара байланыштарынын кыргыз элинин тарых жана укук таануу илимдеринде атайын көтөрүлбөгөндүгүндө жана бул тууралуу жогорку деңгээлдерде буга чейин атайын сөз болбогондугунда.

Биздин изилдөөбүз Кыргыз Республикасынын традициялык жазык мыйзамдарына жана укук тартибине шарияттын айрым бир жоболорун ыгы менен колдонууга болоорлугун комплекстүү түрдө изилдөөгө алууга багытталган.

Шарияттын жазык ченемдерин жана жоболорун терең талдоого алуу исламдык укук маданиятынын көпчүлүк жетишкендиктери азыркы күндөлүк талаптар менен үндөшүп кетип жатат жана алар бүгүнкү цивилизациялык коомдо да актуалдуулугун жоготпой келе жатат деп жыйынтык чыгарууга мүмкүндүк берер эле.

Татенов М.Б.: Биз Атантаевтин темасы боюнча докладдын уктук. Ким бул иштин мазмуну менен таанышса өзүнүздөрдүн ойлорунуздарды айтсаңыздар. Суроолорунуздарды бериңиздер.

Алтыбаев К.А: Урматтуу Актилек Турсункулович, илимий ишти жазуу процессинде кайсыл окумуштуулардын изилдөөлөрүнө шилтемелер келтирилген?

Атантаев А.Т.: Рахмат! Калыбек Аманович, биз диссертацияны даярдоодо процессинде көптөгөн Ата Мекендин жана башка өлкөлөрдүн илимпоздорунун илимий иштерине ссылка жасаганбыз.

Тактап айтканда көптөгөн окумуштуулардын укуктук статустун мазмуну жөнүндөгү көз караштарын салыштыруу менен бир канча негиздерди бөлүп карадык.

Биринчиден, бардык авторлор тарабынан бул категория өз алдынча укуктук институт катары изилденген.

Экинчиден, укуктук статусту түзүүчү элементтер ар түрдүү болсо дагы кээ бирлери көптөгөн аныктамаларда кездешет. Бул нерсеге мисал катары укук жана эркиндиктер, аларды ишке ашыруу кепилдиктери жана аны алуунун жалпы шарттары болгон жарандуулук.

Үчүнчүдөн, биз карап жаткан категория кээ бир окумуштуулар тарабынан аябай кеңири, ал эми кээ бирөөлөрү тарабынан тар көз карашта баяндалгандыгында.

Ата-мекендик изилдөөчүлөрдүн ичинен кыргыз элинин турмуш-тиричилигин, каада-салттарын К.Н. Нурбеков, С.К. Кожоналиев, С. Сооданбеков, М.Т.Айтбаев, Г.А. Мукамбаева, Б.И. Бөрүбашев, Б.Т. Токтобаев, Э.Ж.Бейшембиев, Э.Э. Молдоев, Н.Р. Розахунова, Т.И. Ганиева, К.С.Сооронкулова, Ж.Ч. Тегизбекова, М.Ш. Шамилов, Д.Ш. Нуриев, К.С.Жылкычиева, Д.М. Байгазиева, Н.С. Турсунбаева жана башкалар изилдөөгө алышкан.

Жыйынтыктап айтканда, биз жогоруда атап өткөн авторлордун жана ушул проблеманын алкагында эмгектерине жасалган баяндама кыргыз коомчулугунун укуктук системасына шарияттын тийгизген таасирлерин ачыкка чыгаруучу көп кырдуу маселелерге жаралган изилдөөчүлөрдүн кызыгууларына күбө болот. Ошентсе да, жазык укугун тарыхый өнүгүүсүнө диний жоболордун (шарияттын) түздөн- түз таасир этүүсүнө арналган жана аны толугураак түрдө чагылдырган эмгектер жокко эсе, мына ошондуктан да биз көтөрүп чыккан тема, айрыкча, ата-мекендик юридика илимдеринде жетишерлик деңгээлде изилдөөгө алына элек. Биз бул изилдөөбүздө көтөрүлүп чыккан проблеманын маани-маңызын ачууга, кыргыз жазык укугунун өнүгүүсүндөгү анын тарыхый кызматы жөнүндөгү көз караштарды жыйынтыктоого жана аларга тарыхый-юридикалык негизде баа берүүгө аракет жасадык.

Мамазакиров Р.У.: Актилек агай, салттык-традициялык формадагы жазык укуктарынын Кыргыз Республикасынын мыйзамдары деп аталган азыркы кодекстерине алмашышы кандай болот?

Атантаев А.Т.: Рахмат, Рустам Умарович! Кыргызстандын Россиянын курамына кириши, жөнөкөйлөтүп айтканда, кыргыз этносунун эволюциялык өсүп-өнүгүүсүн токтотту, бул өнүгүүнү абдан эле динамикалык өсүш деп атөө да туура эмес болор эле, аны биз толкундуу, бир калыптагы эмес өсүү деп атоону туура көрдүк. Ага ички да, сырткы да факторлор терстаасирин тийгизип турду. Кыргыз элинин Россияга кошулуусунун алгачкы этаптарында гана эмес Октябрь революциясынын жеңилинен кийин да Совет өкмөтүнө, демек, Россияга каршы чыккандар абдан эле көп болду. Алар бийлик окүлдөрү, дин кызматкерлери жана аларга азгырылып алданган карапайым адамдар эле. Кыргыз элине салыштырмалуу социалдык-экономикалык жана укук эрежелери боюнча бир топ жогору турган Россия мамлекетинин таасири менен тарыхый ченемдер менен алып караганда аз убакыттын ичинде эл өнүгүүгө ээ боло баштады. Мурда кыргыз эли коңушулаш элдер менен гана мамиле түзүп, дүйнөлүк цивилизация тууралуу дээрлик кабарсыз болсо, эми Россия аркылуу жакынкы гана эмес алыскы чет өлкөлөр, алардын маданияты, укуктук мыйзамдары тууралуу маалыматтарды ала башташты, алардан таасирленишти.

Совет мезгилинин алгачкы жылдарынан баштап эле Кыргызстандын азыркы укуктук тартиптерин жана жоопкерчиликтиринин пайдубалы түзүлө баштады. Кыргызстан Республикасынын укуктук системасынын азыркы өнүгүү этаптары мазмуну боюнча да, формасы боюнча да советтик укук кодекстеринин модернизацияланышына, заман талабына ылайык жаңыланышынан, толукталышынан жана айрым өзгөртүүлөрдүн киргизилишинен турат деген пикирдебиз.

Мурзаibraимов Н.Б.: Актилек агай, Шарияттын диний нормаларынын негизиндеги кыргыз элинин жазык укуктук эрежелерине мүнөздүү белгилерин айтып бериңизчи?

Атантаев А.Т.: Рахмат! Укуктук система сыяктуу эле жазык укуктук тартиптери өз эволюциясында элдин тарыхый өнүгүү процессин коштоп жүрүп отурат жана кийинки, учурдагы жана келечектеги тарыхый өнүгүүлөрдү изилдөөгө алуу жана өз ара салыштыруу менен алдыда күтүлө турган жазык укугунун абалы тууралуу прогноз жүргүзүүгө болот. Себеби мамлекеттеги ар кандай укуктук ченемдер жана жоопкерчиликтер элдин жашоо-шарты, өнүгүү нравалык-маданий деңгээли, диний ишенимдери, социалдык-экономикалык жагдайлар менен тыгыз байланышта.

Ар бир эл, улут өзүнүн тарыхый өнүгүү этаптарында тигил же бул себептерге байланыштуу өзгөчөлүктөргө ээ болгон жана мына ошондуктан да ар бир элдин укуктук эреже, жоболорунун тартиби спецификалуу, башка элдерден тигил бул критерийлери боюнча айырмаланып турат. Кыргыз элинин социалдык, маданий жана ошондой эле укуктук эрежелер боюнча тарыхы анын көчмөн жашоо-турмушуна, жашаган жерлеринин рельефтик-климаттык шарттарына, чарба жүргүзүүсүнө, башка элдер менен болгон маданий, соода-экономикалык байланыштарына жана жоопкерчилик замандарга тереңдеп байланышып жана шартталып турат. Жыйырманчы

кылымдын 30-жылдарынан кийинки коомдун экономикалык, саясий-социалдык түзүлүшүнүн өнүгүүсүнө жана Кыргызстандагы советтик бийликтин бекемделишине байланыштуу элдин жашоо-турмушу кардиналдуу түрдө өзгөрүү менен эл отурукташып (кээде мажбурлоо, күчкө салуу жолу менен да) жашоого өтө баштады.

Тарыхтан гана эмес азыркы учурдагы саясий-социалдык жагдайлардан көрүнүп тургандай, кыргыз эли өз билгенин жана кызыкчылыктарын оңой менен кое бербейт жана бул намыстуулугу менен ички турмуштук жагдайлардагы ата-бабалардан келген салттуулукту, укуктук эрежелерди унуткарбай сактап келди, турмуш талабына ылайык аларга толуктоолорду жана өзгөртүүлөрдү киргизди.

Татенов М.Б.: Изденип алуучуга дагы суроолорунар барбы? Жок болсо талкууга өтүүгө уруксат бергиле. Азыр сөздү изденип алуучунун илимий жетекчиси ю.и.д, профессор Г.К.Кулдышевага берилет.

Кулдышева Г.К.: Урматтуу коллегалар, Атантаев Актилек тарабынан сунушталган илимий изилдөөсүнүн темасы актуалдуу, азыркы өткөөл мезгилдин учурунда өтүп жаткан реформалар жана процесстер коомдогу бардык социалдык институттарды камтып, өз учурунда адам укуктарын жана эркиндиктерин да козгойт.

Социалисттик түзүлүштүн кулашы жана Кыргызстандын көз карандысыздыкка жетиши менен диний нормалардын калк ичиндеги мааниси кайра күчөй баштады. Буга байланыштуу шарияттын айрым нормаларынын канчалык деңгээлде кыргыз коомчулугунда пайдаланыла алышы, алардын кандай формада жана кандай шарттарда өлкөнүн Жазык жана Жазык - процессуалдык мыйзамдарына кирүүгө боло тургандыгы тууралуу маселелер актуалдашты.

Мусулман укугунун калыптануу процесси, анын булактары жана өзгөчөлүктөрү Р. Давид, Г.М. Керимов, Э.Р. Кулиев, А. Массэ, Р. Шарль жана башкалардын изилдөөлөрүндө ар тараптуу талдоого алынган. Ислам укугунун булагы катары алар Куранды, Суннаны, иджманы жана киясты карашат. Аталган авторлор шариятка жашоо-турмуштун исламдык образы тууралуу жалпы окуу, Куранда бекитилген жана мусулмандар үчүн так аткарылууга милдеттүү болгон талаптардын комплекси катары баа беришет.

Жогоруда аты аталган авторлордун эмгектерине жасалган баяндама кыргыз коомчулугунун укуктук системасына шарияттын тийгизген таасирлерин ачыкка чыгаруучу көп кырдуу маселелерди жаратып, изилдөөчүлөрдүн кызыгууларын жаратат. Ошентсе да, Жазык укугун тарыхый өнүгүүсүнө диний жоболордун (шарияттын) түздөн-түз таасир этүүсүнө арналган жана аны толугураак түрдө чагылдырган эмгектер жокко эсе. Мына ошондуктан биз көтөрүп чыккан тема, айрыкча, ата-мекендик юридика илимдеринде жетишерлик деңгээлде изилдөөгө алына элек. Биз бул изилдөөбүздө көтөрүлүп чыккан көйгөйлөрдүн маани-маңызын ачууга, кыргыз Жазык укугунун өнүгүүсүндөгү анын тарыхый кызматы жөнүндөгү

көз караштарды жыйынтыктоого жана аларга тарыхый-юридикалык баа берүүгө аракет жасадык.

Изденип алуучу Атантаев Актилек тарабынан сунушталган диссертациялык изилдөөнүн предмети болуп шарияттын жоболорунун кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн түрдүү этаптарындагы жазык мыйзамдарынын калыптанышына тийгизген оң таасирлери эсептелинет.

Диссертациялык изилдөөнүн илимий жаңылыгы болуп, салттуу мусулман укугунун нормаларынын Кыргыз Республикасынын учурдагы жазык мыйзамдары менен болгон окшоштуктарынын жана өз ара байланыштарынын кыргыз элинин тарых жана укук таануу илимдеринде атайын көтөрүлбөгөндүгүндө жана бул тууралуу жогорку деңгээлдерде буга чейин атайын сөз болбогондугу каралат.

Диссертациялык изилдөөнүн натыйжаларында алынган жоболор, корутундулар, сунуштар коомдук жана гуманитардык илимдерде теориялык-методологиялык жана өткөн тарыхты, элдин улуттук эреже, жоболорун таануучулук база катары кызмат кыла алат. Бул билимдер болсо, өз кезегинде, диний нормалардын жазык укугуна тийгизген таасирлери тууралуу проблемаларды коомчулук алдына кое билет.

Диссертациялык иштин материалдары жана корутундулары укук таануучулук багыттарда, жазык мыйзамдарында жана аларды заман талабына ылайык толуктоодо жана өзгөртүүдө, калктын укуктук маданиятын жогорулатууда колдонулууга ээ боло алат.

Изилдөөнүн натыйжалары, ошондой эле, укук таануучулук окуу жайларындагы окутуучулардын күндөлүк жумушунда, студенттердин күндөлүк сабактарга даярдануусунда, рефераттарды, курстук жана бүтүрүүчү квалификациялык иштерди даярдоосунда, өз алдынча даярдыктарында жана ошондой эле, жаштарды руханий, адеп-ахлактык жактан жана патриоттуулукка тарбиялоодо пайдаланууга ээ боло алат.

Илимий жетекчи катары, жыйынтыктап айтканда, бул диссертациялык изилдөөнү өз алдынча аякталган илимий эмгек катары бааласак болот жана ачык коргоого татыктуу деп эсептеймин.

Атантаев Актилек Турсункуловичтин диссертациялык изилдөөсү Кыргыз Республикасынын Жогорку Аттестациялык Комиссиясынын диссертациялык эмгектерге койгон талаптарына толугу менен жооп берет жана дал келет деп эсептейм.

Жогорудагыларды эске алуу менен Атантаев Актилек Турсункулович 12.00.01 – укуктун жана мамлекеттин теориясы жана тарыхы; укук жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы адистиги боюнча “Диний (шариат) нормалардын жазык укугуна тийгизген таасирлери: тарыхый-укуктук аспект” аттуу темада жазылган кандидаттык диссертациясын юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын ыйгарууга татыктуу.

Татенов М.Б.: Урматтуу коллегалар эми талкууга өтсөк. Сөз кезегин ю.и.к., доценттин м.а. Парайдин уулу Ш. берилет.

Парайдин уулу Ш.: Урматуу жыйындын катышуучулары, азыркы талкуулап жаткан илимий тема абдан актуалдуу. Учурда илимий иштин жакшы жактары менен кээ бир кемчиликтерине көңүл бурсак.

Биринчиден, илимий эмгекте Ата Мекендик окумуштуулардын эмгектерине азыраак көңүл бөлүнгөн.

Үчүнчүдөн, билим берүү ишмердүүлүгүнүн ченемдик укуктук жөнгө салынышы тарыхый-укуктук, теоретикалык аспектилери бир жактуу каралган.

Бирок, бул сын-пикирлер сунуш ирээтинде болуп диссертациянын баалуугуна таасирин тийгизбейт.

Жыйынтыктап айтканда, бул кандидаттык диссертация өз алдынча аякталган илимий эмгек катары бааласак болот жана коргоого жатат.

Атантаев Актилек Турсункулович “Диний (шарият) нормалардын жазык укугуна тийгизген таасирлери: тарыхый-укуктук аспект” деген темадагы жазылган диссертациясын коргоого сунуштаймын.

Татенов М.Б.: Сөз ю.и.д., профессордун м.а. Мурзаibraимов Н.Б агайга берилет.

Мурзаibraимов Н.Б.: Урматтуу талкуунун катышуучулары. Атантаевтин илимий иши абдан актуалдуу, себеби Мусулман-укук маданияты азыркы Кыргызстан үчүн улам барган сайын актуалдуулукка айланып бара жатат. Диний жоболордун, жоопкерчиликтердин жана талаптардын мааниси калк арасында улам жогорулоодо, буга байланыштуу шарияттын жоболору жалпы кыргызстандыктардын коомчулугунда канчалык деңгээлде колдонулуусу керектиги, анын айрым талап-милдеттери азыркы жазык мыйзам ченемдеринде кандай формада колдонулуусу туралуу маселелер күн тартибинде курч турууда.

Сунушталган диссертациянын өзгөчөлүгү, илимий изилдөөлөрдүн усулдук жактарын изилдөө боюнча К.Ш.Курманов, Г.А. Мукамбаева, Ч. Өмүрканов, К.М. Осмоналиев, С.С.Сатыбекова Ж.А. Сманбаева, К.С. Соронкулова, Л.Ч. Сыдыкова, А.Ш.Шаршеналиев жана башкалардын эмгектеринде Кыргыз Республикасынын жазык укугунун калыптануусунун түрдүү этаптардагы калыптануусу тарыхый-укуктук аспектиде илимий негиздөөлөр менен каралып чыккан.

Диссертациялык изилдөөдөгү сунушталган жоболор, тыянактар Кыргыз Республикасында билим берүү жаатында мыйзам чыгаруу, укук колдонуу практикасында, бул чөйрөдөгү изилдөөлөрдө, окуу процессинде, атайын курстарда колдонулушу мүмкүн. Диссертациядагы сунуштар мамлекеттин билим берүү чөйрөсүндөгү саясатынын артыкчылыктуу багыттарын аныктоодо, мыйзам чыгаруу саясатын иштеп чыгууда, алардын негизги багыттарын аныктоодо колдонулушу мүмкүн.

Ошону менен бирдикте бул илимий эмгекте кээ бир кемчиликтер орун алган. Атап кетсек:

- Илимий ишти КР ЖАКнын талаптарына келтирүү зарыл.

- Илимий иштин ар бир параграфында тыянактар чыгаруулусу керек.

Жыйынтыктап айтсам, Атантаев Актилек Турсункуловичтин илимий изилдөөсү КР ЖАК талаптарына жооп берет жана коргоого сунуштаймын.

Татенов М.Б.: Баарынарга чон рахмат. Кесиптештерим тарабынан айтылган сын пикирлер сунуш мүнөзүнө ээ, ал илимий иштин жалпы баасына практикалык манисине таасир этпейт. Жогорудагы айтылган сын пикирлерди эске алуу менен аны коргоого сунуштасак болот. Добуш берүүчүздөрдү суранам.

Добуш берүүнүн жыйынтыгы:

“Макул” – талкууга катышкан бардыгы.

“Каршы”- жок.

“Калыс” – жок.

Добуш берүүнүн жыйынтыгы боюнча А.Т. Атантаевтин диссертациясын коргоого “макул” болгондор.

Ош мамлекеттик университетинин юридика факультетинин

“Мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы” жана “Кылмыш-жаза укугу жан процесси” кафедраларынын кенейтилген жыйынын корутундусу:

1. Илимий изилдөөнүн актуалдуулугу.

Актилек Атантаевтин диссертациялык изилдөөсү аягына чыккан эмгек катары тандалып алынган теманын актуалдуулугун жетишээрлик деңгээлде ачып берген.

Диссертациялык иш новатордук мүнөзгө ээ болуп илимий практикалык кызыкчылыкка ээ.

Жалпыбызга белгилүү болгондой, тарых спираль түрүндө өнүгөт, буга байланыштуу жазык саясатына, тактап айтканда, айрым кылмыштын түрлөрүнө жазалоо ыкмасы менен эмес гумандуулук менен мамиле жасоо мыйзам ченемдүү көрүнүш болуп саналат. Совет мезгилине чейин кыргыз элинде чыр-чатакка барган тараптарды жараштыруу институту, айрым алгылыктуу идеялар кеңири колдонулуп келген. Мисалы, айрым жарандардын, алардын топторунун же уруулардын ортосунда талаш-тартыштуу маселелер жаралганда нааразы болгон тараптар адегенде айыпталуучунун же ага шектүүнүн жакын туугандарына же болбосо алардын таасирдүү аксакалдарына кайрылышкан. Аталган жарандар чыр-чатакка барган тараптарды жараштырууга, нааразы тараптардын суранычтардын канааттандырууга аракет жасашкан, бул иш-аракеттер ишке ашпаган учурларда жабырлануучулар айыпталуучунун же ага шектүүнүн уруу башчысына кайрылышкан. Эгер мында да жабырлануучунун каалоосу канааттандырылбаса, ал өзүнүн жакын тууган-уруктарынан, өз уруусунун таасирдүү адамдарынан же уруу башчысынан жаралган маселени чечүүнү өтүнгөн, алар болсо, кадыр-барктуу жарандар аркылуу айыпталуучу тараптын уруу башчысына кайрылышкан. Манаптардын же аларды алмаштыруучу жарандардын мындай жолугушууларында соттук териштирүүсүз эле нааразы болгон тараптын суроо-талаптарын канааттандыруу маселеси каралган, ал эми иш олуттуу өңүткө айланганда

эки уруунун тең бийлерин чакыруу менен маселени кароо чечилген. Эгер кылмыш өтө чоң эмес жана айыпталуучунун күнөөсүнө толук далилдер жетиштүү болсо, күнөөлөнүүчү тараптын (жоопкердин) манаптары (бийлери) өз уруулашына (доогерге) анын күнөөсүнө жараша жабырлануучуга айып пул (мал) төлөөгө буйрук беришкен.

2. Изилдөөнүн жыйынтыктарын алууда автордун жеке катышы жана изилдөөнүн илимий жаңылыгы.

Диссертациялык изилдөө өз алдынча аткарылган илимий иш катары бааланып, анын натыйжалары Кыргыз Республикасындагы билим берүү ишмердүүлүгүн, калыптануусун жана өнүгүүсүн изилдөөдөн келип чыккан. Алынып чыккан жоболор илимий изилдөөнүн жаңылыгын жана практикалык маанисин түзүп, Кыргыз Республикасында билим берүү ишмердүүлүгүн жөнгө салуучу ченемдик укуктук актыларга өзгөртүү толуктоолорду киргизүүгө, жакшыртууга багытталган.

Иштин илимий жаңычылдыгы салттуу мусулман укугунун нормаларынын Кыргыз Республикасынын учурдагы жазык мыйзамдары менен болгон окшоштуктарынын жана өз ара байланыштарынын кыргыз элинин тарых жана укук таануу илимдеринде атайын көтөрүлбөгөндүгүндө жана бул тууралуу жогорку деңгээлдерде буга чейин атайын сөз болбогондугунда.

Биздин изилдөөбүз Кыргыз Республикасынын традициялык жазык мыйзамдарына жана укук тартибине шарияттын айрым бир жоболорун ыгы менен колдонууга болорлугун комплекстүү түрдө изилдөөгө алууга багытталган.

Шарияттын жазык ченемдерин жана жоболорун терең талдоого алуу исламдык укук маданиятынын көпчүлүк жетишкендиктери азыркы күндөлүк талаптар менен үндөшүп кетип жатат жана алар бүгүнкү цивилизациялык коомдо да актуалдуулугун жоготпой келе жатат деп жыйынтык чыгарууга мүмкүндүк берер эле.

3. Диссертацияда формулировка болгон сунуш тыянактардын, илимий жоболордун негизделген даражасы.

Диссертациялык изилдөө аягына чыккан илимий изилдөө эмгеги болуп саналат.

Диссертациялык изилдөөнүн объектиси болуп шарияттын жазык - укуктук нормалары жана алардын жазык-укугунун тарыхый өнүгүүсүнө тийгизген таасири.

Изилдөөнүн предмети - шарияттын жоболорунун кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн түрдүү этаптарындагы жазык мыйзамдуулуктарынын калыптанышына тийгизген оң таасирлери.

4. Илимий изилдөөнүн натыйжаларынын илимий практикалык мааниси.

Диссертациялык изилдөөнүн натыйжаларында алынган жоболор, корутундулар, сунуштар коомдук жана гуманитардык илимдерде теориялык-методологиялык жана өткөн тарыхты, элдин улуттук эреже, жоболорун

таануучулук база катары кызмат кыла алат, бул билимдер болсо, өз кезегинде, диний нормалардын жазык укугуна тийгизе аларлык таасирлери тууралуу проблемаларды коомчулук алдына кое билет.

Диссертациялык иштин материалдары жана корутундулары укук таануучулук багыттарда, жазык мыйзамдарында жана аларды заман талабына ылайык толуктоодо жана өзгөртүүдө, калктын укуктук маданиятын жогорулатууда колдонулууга ээ боло алат.

Изилдөөнүн натыйжалары, ошондой эле, укук таануучулук окуу жайларындагы окутуучулардын күндөлүк жумушунда, студенттердин күндөлүк сабактарга даярдануусунда, рефераттарды, курстук жана бүтүрүүчү квалификациялык иштерди даярдоосунда, өз алдынча даярдыктарында жана ошондой эле, жаштарды рухий-нравалуулук жактан жана патриоттуулукка тарбиялоодо пайдаланууга ээ боло алат.

Ош мамлекеттик университетинин юридика факультетинин
“Мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы” жана “Кылмыш-жаза укугу жана процесси” кафедраларынын кеңейтилген жыйыны

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. “Мамлекеттин жана укуктун тарыхы жана теориясы” кафедрасынын Атантаев Актилек Турсункуловичтин “Диний (шарият) нормалардын жазык укугуна тийгизген таасирлери: тарыхый-укуктук аспект” деген темадагы юридика илимдин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясын талкулоо боюнча отурумуну бекитсин.

2. Атантаев Актилек Турсункуловичтин 12.00.01 – мамлекеттин жана укуктун тарыхы жана теориясы; мамлекет жана укук жөнүндө окуулардын тарыхы адистиги боюнча “Диний (шарият) нормалардын жазык укугуна тийгизген таасирлери: тарыхый-укуктук аспект” деген темадагы юридика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясын жогоруда айтылган сын пикирлерди эске алуу менен коргоого сунушталсын.

Добуш берүүнүн жыйынтыгы:

“Макул” – бир добуштан. “Каршы” – жок. “Калыс” – жок.



Отурумдун төрагасы

Татенов М.Б.

Отурумдун катчысы

Маматиса кызы Аймаанай.

